

Michał Kaleta

Działalność synodalna w archidiecezji lwowskiej

Seminare. Poszukiwania naukowe 24, 227-245

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MICHAŁ KALETA SDB

DZIAŁALNOŚĆ SYNODALNA W ARCHIDIECEZJI LWOWSKIEJ

WSTĘP

Synody są ważnym czynnikiem kształtującym stosunki prawne lokalnych społeczności kościelnych, a także życie religijno-moralne duchowieństwa i wiernych. Ustawodawstwo synodalne, inspirowane normami prawa powszechnego, rodzimą tradycją kanoniczną oraz potrzebami lokalnymi, stanowi główny nurt prawa partykularnego. Uchwały synodów, nazywane statutami synodalnymi, regulują całokształt spraw życia kościelnego w poszczególnych Kościołach partykularnych¹. Ustawodawstwo partykularne ma na celu realizację własnych potrzeb duszpasterskich i wprowadzenie w życie przepisów prawa powszechnego. Działalność prawotwórcza Kościoła partykularnego zawsze była uzależniona z jednej strony od działalności papieży i soborów powszechnych, z drugiej zaś od inicjatywy prawodawczej arcybiskupów i biskupów diecezjalnych oraz od ogólnych warunków, w jakich dany Kościół lokalny się znajdował². Instytucja synodów prowincjalnych i diecezjalnych, zwoływanych przez biskupów, znana jest w Kościele powszechnym od najdawniejszych czasów. Obowiązek zwoływania synodów prowincjalnych i diecezjalnych był nakładany przez ustawodawstwo soborowe³.

¹ W. Góralski, *Wprowadzenie do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce*, Lublin 1991, s. 5. S. Tymosz, *Jedność myśli synodalnej w dziejach Kościoła w Polsce*, „Zamojski Informator Diecezjalny” r. X, 3 (2001) s. 320–344.

² T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. I, *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1985, s. 143.

³ M.in. Sobór Nicejski I (325) postanowił, by synody prowincjalne odbywały się dwa razy do roku, jeden przed postem czterdziestodniowym, drugi jesienią. zob. A. Baron, H. Pietras, *Dokumenty Soborów Powszechnych, tekst grecki łaciński, polski*, t. I, Kraków 2005, s. 31; Sobór Konstantynopolitański I (381) zabraniał biskupom należącym do jednej diecezji angażowania się w sprawy Kościołów, które są poza granicami ich okręgów kościelnych, przypominał też, że władza synodu prowincji reguluje wszystkie sprawy tej samej prowincji, tamże, s. 71–73. Sobór Chalcedoński (451) przypominał obowiązek zwoływania synodów prowincjalnych dwa razy w roku i nakazywał upominać biskupów, którzy się nie stawili na synod, tamże s. 243. Sobór Nicejski II (787) postano-

W archidiecezji lwowskiej od czasów jej erygowania⁴ podjęto powszechną praktykę zwoływania synodów prowincjalnych i archidiecezjalnych.

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawić przegląd działalności synodalnej w metropolii i archidiecezji lwowskiej. W kolejności przedstawi się synody archidiecezji lwowskiej przedtrydenckie, synody w okresie potrydenckim oraz synody archidiecezjalne XX w., a także kongregacje synodalne.

wił, by we wszystkim przestrzegać świętych kanonów [...] nakazanych przez sześć świętych i ekumenicznych soborów, oraz rozporządzeń synodów lokalnych [...], tamże, s. 345. Nakazywał również, by synod lokalny odbywał się tylko raz do roku, tamże, s. 355. Sobór Konstantynopoliński IV (869–870) przypominał o konieczności odbywania synodów prowincjalnych dwa razy w roku, zobowiązywał metropolitów do udziału w synodach zwoływanych przez patriarchów, a także ustalił, że na synodach nie mogą być obecni władcy sprawujący władzę świecką. A. Baron, H. Pietras, *Dokumenty Soborów Powszechnych...*, t. II, Kraków 2004, s. 87–89. Sobór Laterański IV (1215) upominał metropolitów, by nie zaniedbywali odbywania corocznie ze swymi sufraganami synodów prowincjalnych, na których winni z bojażnią zatroszczyć się o karcenie wykroczeń oraz reformę obyczajów, szczególnie kleru [...] oraz nakładał na nich obowiązek, by przyjęte postanowienia ogłaszali na synodach biskupich, które należało odbywać corocznie w każdej diecezji, tamże, s. 239. Sobór w Bazylei (1431–1437) podczas sesji 15, 26 listopada 1433 r. nakazywał odbywanie synodu w każdej diecezji co najmniej jeden raz w roku, jeśli nie było w zwyczaju dwukrotne odprawienie synodu. Synod miał być odprawiony pod osobistym przewodnictwem biskupa diecezjalnego. Natomiast synod prowincjalny miał być odprawiony w ciągu dwóch lat od zakończenia synodu generalnego, a następnie raz na trzy lata. Umieszczono także liczne przepisy odnośnie do spraw związanych ze zwoływaniem synodów i porządkiem obrad. A. Baron, H. Pietras, *Dokumenty Soborów Powszechnych...*, t. III, Kraków 2003, s. 321–329. Sobór Laterański V (1512–1517) podczas sesji 10, 4 maja 1515 r. polecał odbywać synod prowincjalny co trzy lata. A. Baron, H. Pietras, *Dokumenty Soborów Powszechnych...*, t. IV, Kraków 2005, s. 125. Także Sobór Trydencki (1545–1563) podczas sesji 24, 11 listopada 1563 r. podał szczegółowe przepisy odnośnie do odprawiania synodów prowincjalnych, nakazując sprawowanie ich co trzy lata, i diecezjalnych, które musiały się odbywać co rok, tamże, s. 737–739.

⁴ Historia archidiecezji lwowskiej rozpoczęła się decyzją papieża Grzegorza XI (1370–1378), który Bullą *Debitum pastoralis officii* 13 lutego 1375 r. dokonał formalnej erekcji archidiecezji i metropolii halickiej. Na mocy tego dokumentu kościoły parafialne w Haliczu, Przemyślu, Włodzimierzu i Chełmie stały się kościołami katedralnymi. W Haliczu katedrą dla arcybiskupów był kościół św. Marii Magdaleny. Antypapież Jan XXIII bullą *In eminenti specula* 28 sierpnia 1412 r. przeniósł stolicę archidiecezji z Halicza do Lwowa, nadając jej tytuł *lwowska*, a kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP podniósł do rangi archikatedry. Do metropolii lwowskiej należały wówczas następujące biskupstwa: przemyskie, chełmskie, włodzimierskie, kijowskie i mołdawskie z siedzibą w Serecie. W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa łacińskiego we Lwowie*, Lwów 1909, s. 17–31; tenże, *Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi*, Lwów 1904, s. 268–269; J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku*, Lublin 1986, s. 33–36. B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich (968–1939)*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 21 (1970), s. 328.

1. SYNODY W ARCHIDIECEZJI LWOWSKIEJ OKRESU PRZEDTRYDENCKIEGO

Historia synodów prowincjalnych i archidiecezjalnych lwowskich sięga XV w. Na nich kształtowało się prawo partykularne prowincji i archidiecezji, choć ich treść zachowała się tylko fragmentarycznie. Nie mamy kompletnych źródeł dotyczących prawa synodalnego prowincji i archidiecezji lwowskiej ani pierwszych uchwał synodów prowincjalnych i archidiecezjalnych. Za pierwszy synod prowincjalny, który odbył się we Lwowie, uchodzi synod z 1406 r. Prawdopodobnie odbył się on za rządów arcybiskupa Jakuba Strepy (1391–1409). Jak podał Władysław Abraham, wiadomość o nim opiera się raczej na przypuszczeniach, niż na danych źródłowych⁵.

Walenty Wójcik sugeruje, że analiza statutów synodalnych diecezji polskich nasuwa wniosek o synodach w innych diecezjach. W archidiecezji lwowskiej w latach 1415–1417 synody były odprawiane, ich uchwały znalazły się w statutach diecezji poznańskiej około 1420 r.⁶

Kolejne synody prowincjalne archidiecezji lwowskiej odbyły się za rządów arcybiskupa Jana Odrowąża (1436–1450). Jeden między 1437 a 1440 r., drugi 16 sierpnia 1440 r., trzeci w końcu 1441 r. lub na początku 1442 r. i czwarty w drugiej połowie 1447 r. Prowincja lwowska przyjmowała także uchwały synodów z prowincji gnieźnieńskiej, które stawały się podwaliną dyscypliny kościelnej. W ten sposób na synodzie 1440 r. przyjęto kodyfikację kościelnego prawa polskiego, sporządzoną za rządów abpa Mikołaja Trąby na synodzie wieluńsko-kaliskim w 1420 r.⁷

Na synodzie lwowskim m.in. rozpatrywano sprawę ustalenia stosunku Kościoła polskiego do soboru bazylejskiego, rozważano objęcie tronu węgierskiego przez młodego króla Władysława oraz domagano się kontrybucji od kleru. Ponadto za czasów abpa Jana Odrowąża odbył się jeszcze synod archidiecezjalny w 1443 r.⁸

W XVI w. przed Soborem Trydenckim w archidiecezji lwowskiej za rządów abpa Bernarda Wilczka (1505–1540) był odprawiony synod prowincjalny w 1532 r. Wówczas odprawiono również kilka synodów archidiecezjalnych, które odbyły się w 1527, 1528, 1531 i 1532 r.⁹ Istnieją też wzmianki o synodzie w 1542 r.

⁵ W. Abraham, *Kilka szczegółów o synodach lwowskich z XV*, „Gazeta Kościelna” (44) 1908, s. 1–2. S. Szydelski, *Archidiecezja lwowska na synodzie w roku 1641*, Lwów 1910, s. 3. W. Urban, *Szkice z dziejów archidiecezji lwowskiej i jej duszpasterstwa*, Rzym 1984, s. 28–29.

⁶ W. Wójcik, *Synody polskie w latach 1918–1968 na tle rozwoju ustawodawstwa synodalnego w Polsce*, „Prawo Kanoniczne” 13 (1970) nr 3–4, s. 128–130.

⁷ S. Tymosz, *Synod archidiecezji lwowskiej*, Lublin 1998, s. 60. W. Urban, dz.cyt., s. 127–128. W. Abraham, *Kilka szczegółów...*, s. 522–525, W. Abraham, *Nieznane synody i nieznanne statuty*, „Collectanea Theologica Societas Theologorum Polonorum”, 15 (1934), s. 115–128.

⁸ W. Abraham, *Kilka szczegółów...*, s. 522–525.

⁹ J. Krętosz, dz.cyt., s. 128.

zwołanym przez abpa Piotra Starzechowskiego (1540–1554). Ustawy tych synodów nie są jednak znane¹⁰.

W XVI w. uczestnicy synodów obradowali m.in. nad liturgią, sprawowaniem sakramentów św., czystością nauki katolickiej, życiem, obyczajami kleru i wierznych, szkolnictwem, szpitalnictwem. Synody lwowskie zajmowały się również czystością wiary katolickiej związanej z reformacją protestancką i katolicką reformą Kościoła. Uchwały synodów zmierzały do zorganizowania życia kościelno-religijnego na terenach prowincji i diecezji, stając się bez wątpienia znaczącym odniesieniem dla duszpasterstwa, administracji i sądownictwa kościelnego. Ponadto wskazywały na potrzebę nie tylko odnowy życia zakonnego i religijnego, ale także poszukiwały nowych metod duszpasterskich i sposobu pogłębienia prawd wiary.

W okresie przedtrydenckim, synody prowincjalne i archidiecezjalne lwowskie XV i XVI w. urzeczywistniały reformę gregoriańską. W znacznym stopniu partycypowały również w ustawodawstwie synodalnym archidiecezji gnieźnieńskiej.

2. REFORMISTYCZNE SYNODY LWOWSKIE W OKRESIE POTRYDENCKIM

Sobór Trydencki (1545–1563) odegrał ważną rolę w wielu dziedzinach życia kościelnego, a także w historii prawa kanonicznego. Dekrety soborowe spowodowały dzieło odnowy wewnątrzkościelnej; miały one przede wszystkim charakter reformatorski. Poza uchwałami reformacyjnymi, mającymi duże znaczenie w pracy pastoralnej, np. zakaz kumulacji beneficjów, nakaz rezydencji, zakładanie seminariów duchownych, wprowadzenie obowiązującej formy prawnej zawierania małżeństw oraz reformy życia zakonnego, sobór upowszechnił wiele nowych rozwiązań oraz powołał nowe instytucje kościelne. Przyjęcie ustawodawstwa trydenckiego oznaczało reorganizację pracy duszpasterskiej w Kościele¹¹.

Pierwszym synodem prowincjalnym zwołanym we Lwowie po Soborze Trydenckim był synod abpa Pawła Tarły (1561–1565) 8 listopada 1564 r.¹². Na tym synodzie prowincjalnym archidiecezja i metropolia lwowska przyjęła i ogłosiła uchwały Soboru Trydenckiego¹³.

¹⁰ Tamże, s. 128.

¹¹ W. Góralski, *Reformistyczne synody płockie na przełomie XVI i XVII wieku*, Płock 1983, s. 13. S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej w działalności kanoniczno-pastoralnej arcybiskupa Wacława Hieronima Sierakowskiego w latach 1740–1780*, Lublin 2002, s. 19–20.

¹² *Akta synodu prowincjonalnego lwowskiego w roku 1564 odbytego, Z aktów konsystorza metropolitalnego lwowskiego wypisał i wydał ks. Seweryn Morawski kanclerz tegoż konsystorza, Constitutione Synodi Provincialis Celebratae Leopoli, Octava Novembris, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Sexagesimo Quatro*, Lwów 1860, s. 8–9.

¹³ S. Szydelski, *Archidiecezja lwowska na synodzie w 1641 r.*, Lwów 1910, s. 1–3. S. Tymosz, *Synod archidiecezji lwowskiej...*, s. 60–61, tenże, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 18–20. J. Krętosz, dz.cyt., s. 127–128. W. Góralski, *Reformistyczne synody płockie...*, s. 14. S. Szurek, *Ustawy synodów lwowskich z lat 1564, 1641, 1765*, Lwów 1931, s. 4.

W synodzie, obok abpa metropolity P. Tarło, biskupów sufraganów i przedstawicieli duchowieństwa, brał udział legat papieski biskup Jan Franciszek Commendoni, który osobiście nakłaniał zebranych do przyjęcia postanowień Soboru Trydenckiego¹⁴.

Synod rozpoczęto modlitwą i procesją błagalną w kościele metropolitalnym. Podczas obrad synodalnych rozważano sytuację religijną w metropolii; m.in. zagrożenie herezją, osłabienie dyscypliny kościelnej, upadek obyczajów i życia kleru i wiernych, co powodowało zgorzenie i osłabienie autorytetu Kościoła. Przyjęcie uchwał Soboru Trydenckiego miało wzmocnić dyscyplinę kościelną i zabezpieczyć czystość wiary katolickiej. Zostały odczytane artykuły z 25 sesji Soboru Trydenckiego, które zawierały następujące kwestie: wszystkie herezje potępione przez Sobór Trydencki zostały objęte klątwą (anatemą), zalecono, aby wszyscy ślubowali posłuszeństwo papieżowi oraz nakazano przyjęcie dekretów Soboru Trydenckiego¹⁵.

Po przyjęciu ustaw Soboru Trydenckiego podjęto dyskusję dotyczącą zakazu kumulacji beneficjów, obowiązku rezydencji i założenia seminarium duchownego¹⁶. W wydanych aktach tego synodu Seweryn Morawski dodał sprawozdanie z obrad, cytując wypowiedź J.F. Commendoniego z 12 listopada 1564 r., w której m.in. potępiono heretyków i innowierców oraz zwrócono się do Ojca Świętego o dyspensę od kumulacji beneficjów¹⁷. Następnie synod abpa P. Tarły zajął się wydaniem kilku własnych statutów, uwzględniających postanowienia soborowe. Synod określił sposób postępowania z osobami wracającymi na łono Kościoła. Nakazał pasterzom Kościoła czuwać, by katolicy nie przyjmowali sakramentów świętych w cerkwiach i napominał biskupów, by nie zaniedbywali swojej jurysdykcji nad duchowieństwem. Dalej synod polecił arcybiskupowi wydać nowy rytuał, a także wydać prawo przeciwko nielegalnemu sprzedawaniu i obciążaniu dóbr kościelnych oraz nakazał urządzić archiwum dokumentów. Synod zamieścił także

¹⁴ S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 54. *Acta synodu prowincjonalnego lwowskiego w roku 1564...*, s. 13.

¹⁵ *Acta synodu prowincjonalnego lwowskiego w roku 1564...*, s. 17–18. *Principio itaque quid in provincialibus Synodis in ipso celebrandi initio Sanctum Concilium requirat et mandet considerans sibi Sancta faciendum proposuit. Articulum itaque Sess. 25 ejusdem Concilii Tridentini legi voce clara praecepit, in quo tria requiri animadvertit. Primum: a qualibet provinciali Synodo immediate post finem Concilii celebranda omnes damnatae haereses a sacris Canonibus et generalibus Conciliis praesertim a Concilio Tridentino anatematisentur, quod sancta praesens Synodus fecit et voce animoque concordii haeresibus sic damnatis dixit: Anathema. Secundo: praecipitur ut omnes obedientiam Summo Pontifici spondeant. Etiam hoc Sancta haec Synodus unanimi voluntatum concordia praestitit. Tertio: jubetur ut Decreta ejusdem generalis Concilii ab omnibus suscipiantur. Quod S. haec Synodus fecit, cumque omni reverentia Decreta suscepit.*

¹⁶ S. Wysocki, *Krótką wiadomość o drukowanych zbiorach ustaw synodalnych prowincji i archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego*, odbitka z *Gazety Kościelnej*, Lwów 1908, s. 4.

¹⁷ *Acta synodu prowincjonalnego lwowskiego w roku 1564...*, s. 5–7. S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 55.

przepisy o wybieraniu w diecezjach sędziów synodalnych i penitencjarzy. Przypomniał o przestrzeganiu przepisów prawnych w procesach małżeńskich, o składaniu *Wyznania wiary* przed święceniami i objęciem urzędu proboszcza. Zwrócił uwagę proboszczom na książki używane w kościele i szkołach, a także nakazał usuwanie niestosownych obrazów religijnych. Wydano liczne przepisy liturgiczne dotyczące sprawowania mszy św. przez kilku kapłanów równocześnie w tym samym kościele oraz odpowiednie przepisy o spowiedzi publicznej. Synod wystąpił także przeciwko nadużyciom przy udzielaniu chrztu św., odprawianiu mszy św. w domach prywatnych i poza kościołem. W dalszej części obrad synodu dyskutowano nad kwestią o rezydencji i kumulacji beneficjów, uzasadniając je niewystarczającym uposażeniem. Szczupłość majątków kościelnych sprawiała, że beneficjent nie mógł utrzymać się z jednego beneficjum, a posiadając dwa probostwa nie mógł zachować przepisu o rezydencji. Legat papieski zapewniał jednak o udzielaniu dyspensy od tego przepisu prawnego¹⁸.

Synod abpa P. Tarły zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ przyjęto do realizacji uchwały Soboru Trydenckiego. Wdrażanie uchwał trydenckich w życie Kościoła stanowiło odtąd główne zadanie postawione przed instytucją polskich synodów prowincjalnych, diecezjalnych oraz prawodawców partykularnych jako narzędzie reformy i odnowy religijnej. Ustawodawstwo partykularne zaczęło się rozwijać, opierając się na dekretach trydenckich, kształtowało nową rzeczywistość prawną¹⁹.

Kolejne lata przyniosły ożywienie ruchu synodalnego w samej diecezji lwowskiej. W okresie rządów arcybiskupa Jana Dymitra Solikowskiego (1539–1603) odbyło się w archidiecezji kilka synodów, z których pewne są tylko dwa: 16 listopada 1583 r.²⁰ i 14 lutego 1593 r.²¹. Opublikowany został także list pasterski w 1601 r. autorstwa abpa J.D. Solikowskiego zamiast mającego odbyć się synodu. Ponadto w relacji do Rzymu z 1595 r. abp J.D. Solikowski wspomina, że co roku odprawiał synody archidiecezjalne. Ich uchwały nie są jednak znane²².

Obydwa wymienione synody zajęły się stosunkami z cerkwią ruską i nadużyciami w udzielaniu sakramentu chrztu, problemem błogosławienia małżeństw łacinników przez duchownych obrządku grekokatolickiego. Synody postanowiły, że nie wolno udzielać chrztu i błogosławić małżeństw w domach prywatnych. Obrady synodów dotyczyły także kwestii dialogu z wiernymi spoza kręgu katolic-

¹⁸ *Acta synodu prowincjonalnego lwowskiego w roku 1564...*, s. 14–34.

¹⁹ S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 56–58.

²⁰ *Acta et constitutiones synodi dioecesanæ leopoliensis anno Domini Millesimo quingentesimo octuagesimo tertio, die decima sexta mensis Novembris celebratae, Cracoviae, in officina Lazarii 1584.*

²¹ *Acta et constitutiones synodi dioecesanæ leopoliensis, anno Domini 1593, die XIV, mensis Februarii, quae fuit Dominica Septuagesimae, celebratae Leopoli 1593, Cracoviae, in officina Andreae Petricovii 1594.*

²² J. Krętosz, dz.cyt., s. 128.

kiego. W 1593 r. synod zadał pytanie o pracę kapłanów nad pojednaniem z Kościołem grekokatolików i prawosławnych. Obydwa synody określiły też przepisy dotyczące skupienia podczas nabożeństw kościelnych. Ponadto podejmowały sprawę założenia seminarium duchownego zgodnie z postanowieniami Soboru Trydenckiego. Podczas obrad synodu w 1593 r. dokonano wyboru egzaminatorów synodalnych. Synod upomniął proboszczów, nakazując rezydencję zgodnie z dekretami trydenckimi²³. Ponownie została podjęta sprawa kumulacji beneficjum. Synod postanowił, aby w ciągu sześciu miesięcy duchowni posiadający więcej niż jedno beneficjum postarali się o dyspensę Stolicy Apostolskiej²⁴. Synod wymienił też obowiązki kapłanów, zalecając m.in. cotygodniową spowiedź, modlitwę brewiarzową i codzienną mszę św. Uchwały przypominały kapłanom o dawaniu dobrego świadectwa swoim życiem²⁵. Na synodach zostały podjęte liczne postanowienia dotyczące sprawowania sakramentów świętych, tj. chrztu, Eucharystii, pokuty, namaszczenia chorych, kapłaństwa i małżeństwa. Jednocześnie na synodzie zamieszczono przepisy dotyczące budowy kościołów, wystroju ołtarzy oraz uregulowano sprawę ogrodzenia cmentarzy i prowadzenia pogrzebów, zawarto dodatkowo przepisy dotyczące czasów świętych, przechowywania i czci Najświętszego Sakramentu oraz oddawania czci świętym.

Ustawy synodalne abpa J.D. Solikowskiego miały na celu intensywniejsze i bardziej rzetelne wprowadzenie w życie postanowień uchwał Soboru Trydenckiego.

Działalność synodalna w archidiecezji lwowskiej w XVII w. ograniczyła się do zwołania tylko jednego synodu archidiecezjalnego w 1641 r. Bieżące problemy rozstrzygane były na częstych posiedzeniach kapituły metropolitalnej lwowskiej²⁶.

Arcybiskup Stanisław Grochowski (1633–1645) odprawił synod archidiecezjalny 3–5 lipca 1641 r. we Lwowie²⁷. Zwołanie synodu poprzedziła wizytacja kanoniczna parafii w archidiecezji²⁸. Obradom synodu przewodniczył osobiście abp S. Grochowski. Podczas wotywniej mszy św. do Ducha Świętego, oficjał generalny ks. Walenty Skrobiszewski wygłosił kazanie o czystości i nieskazitelności życia kapłańskiego, wezwał zebranych do podjęcia potrzebnych reform i przedstawił sytuację religijną w archidiecezji²⁹. W synodzie uczestniczyło prawie całe duchowieństwo archidiecezji oraz delegaci klasztorów pracujących w duszpasterstwie. W sumie zgromadzonych było 138 duchownych reprezentujących różne

²³ S. Wysocki, dz.cyt., s. 11. S. Szurek, *Ustawy Synodów Lwowskich...*, s. 13.

²⁴ S. Wysocki, dz.cyt., s. 12.

²⁵ S. Szurek, *Ustawy Synodów Lwowskich...*, s. 7–9.

²⁶ J. Krętosz, dz.cyt., s. 128.

²⁷ *Synodus Dioecisana Leopoliensis praesidente Illustrissimo ac Reverendissimo Domino, D. Stanislao a Grochowce Grochowski, Dei & Apostolicae Sedis gratia Archiepiscopo Leopoliensi Abbatiae Sieciechoviensis perpetuo administratore, in ecclesia metropolitana leopoliensi anno Domini MDCXLI, die 3. mensis Julii inchoata et quinta eiusdem finita, Leopoli, in officina Michaelis Sloska, Archiepiscopalis Typographi, anno Domini 1641.*

²⁸ S. Szydelski, dz.cyt., s. 173.

²⁹ Tamże, s. 4–5.

godności i urzędy. Pewna liczba duchownych nie wzięła udziału w synodzie, usprawiedliwiając swoją nieobecność³⁰. Problematyka ustaw synodalnych nawiązywała głównie do ustawodawstwa Soboru Trydenckiego, ustawodawstwa prowincjalnego gnieźnieńskiego ze znacznym uwzględnieniem problematyki odnoszącej się szczególnie do terenu archidiecezji lwowskiej³¹. Ustawy synodu z 1641 r., zwołanego przez abpa S. Grochowskiego, zredagowane zostały podobnie jak zbiór postanowień synodów prowincjalnych gnieźnieńskich, sporządzony w 1630 r. z polecenia arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Wężyka³². Uchwały tego synodu podzielono na 15 rozdziałów. W pierwszym rozdziale zajmowano się wyborem egzaminatorów przy konkursach proboszczowskich. Synod wybrał stosownie do prawa trydenckiego sześciu egzaminatorów, wykluczył wikariusza generalnego i polecił wpisać do osobnej księgi tych, którzy zostali poddani egzaminowi proboszczowskiemu³³. Zgodnie z postanowieniami Soboru Trydenckiego zostały również określone wymogi dla kandydatów do święceń wyższych i niższych oraz określono przeszkody do ich przyjęcia. W drugim rozdziale zawarto informację o wyborze sędziów synodalnych. W następnym wyznaczono spowiedników, którzy mieli pełnić swoją posługę w katedrze i określono władzę odpuszczania zastrzeżonych grzechów. W czwartym rozdziale określono sposoby dotyczące wewnętrznego życia duchowieństwa. Synod przypominał o obowiązku ścisłego trzymania się przepisów kościelnych przy sprawowaniu sakramentów świętych. W piątym zawarto przepisy mające na celu zapewnienie odpowiedniej powagi w czasie nabożeństw kościelnych oraz zakazano równoczesnego odprawiania kilku mszy św. i słuchania spowiedzi w zakrystii. Szósty rozdział postanawiał o sposobie zbierania składek i łączeniu beneficjów. Rozdział siódmy dotyczył decyzji o założeniu domu dla księży chorych i starszych oraz określił warunki materialnego utrzymania. W dalszych rozdziałach synod upominał zarządców zakładów dobroczynnych i nakazał wierne wypełnianie ich obowiązków. Synod zajął się także szkołą katedralną i obowiązkami nauczycieli i uczniów, wprowadził cenzurę książek, zamianował nowych dziekanów i określił ich obowiązki, nakazał dziekanom dokładnie wizytować dekanat przynajmniej dwa razy w roku i przekazywać parafiom zarządzenia biskupa. Rozdział trzynasty zawierał przepisy o obowiązkach i prawach proboszczów. Przypominał im obowiązek troski o kościół, zabraniał zakonnikom bez pozwolenia proboszcza wykonywania czynności zastrzeżonych parafiom. Ponadto przypominał zasady udzielania sakramentów św. i kultu maryjnego. W następnym czternastym rozdziale synod nakazał, aby pouczać wiernych z ambony o przeszkodach małżeńskich, informować o dniach

³⁰ J. Krętosz, dz.cyt., s. 129.

³¹ Tamże, s. 131.

³² Tamże. Zbiór ten był jedynym z podstawowych regulatorów prawnego życia kościelnego w Polsce przez następne stulecia, tj., co najmniej do końca XVIII w., czyli do czasu utraty niepodległości przez Polskę.

³³ S. Szydelski, dz.cyt., s. 11.

świętecznych i postnych oraz znaczeniu rezerwatów i grzechów zastrzeżonych. W ostatnim rozdziale synod polecał gorliwie zachowywać wszystkie ustawy i konstytucje synodalne³⁴.

Synod archidiecezjalny z 1641 r. pod przewodnictwem abpa S. Grochowskiego nie tylko dokonał ponownej recepcji postanowień Soboru Trydenckiego, ale także wzmocnił kościelną karność duchowieństwa wieloma szczegółowymi zaleceniami.

W następnym stuleciu w archidiecezji lwowskiej nie odprawiono żadnego synodu. Były niejednokrotnie zamiary zwołania synodu, abp Albert Wojciech Koryciński (1670–1677) chciał zwołać synod w 1676 r., ale synod nie odbył się z powodu ciągłych wojen, oblężenia Lwowa przez Turków i choroby arcybiskupa³⁵. Arcybiskup Jan Skarbek (1713–1733) w liście do kapituły 30 marca 1732 r. wyrażał zamiar zwołania synodu, lecz z różnych przyczyn nie został on odprawiony³⁶.

Po 124 latach od ostatniego synodu lwowskiego abp Wacław Hieronim Sierakowski (1760–1780) zwołał synod archidiecezjalny 20–22 maja 1765 r. we Lwowie³⁷.

Arcybiskup W.H. Sierakowski długo przygotowywał się do zwołania synodu, a jego zamiary hamowała ówczesna sytuacja bezkrólewia w Polsce i trudne położenie archidiecezji, najbardziej wysuniętej na kresach wschodnich³⁸. W pierwszym roku rządów abp W.H. Sierakowski wydał list pasterski, który stał się podstawą uchwał synodalnych. Następnie, podczas wizytacji kanonicznej, sprawdzał jego przyjęcie. Dopiero po przeprowadzonej wizytacji całej archidiecezji lwowskiej metropolita zwołał w 1765 r. synod archidiecezjalny³⁹. Zwołanie synodu zapowiedział wydany 26 maja 1764 r. list okólny abpa W.H. Sierakowskiego, skierowany do całego duchowieństwa archidiecezjalnego. Wzywał w nim na obrady synodu 6 sierpnia 1764 r. List okólny rozpoczynał się od szerokiej historycznej motywacji skłaniającej arcybiskupa do zwołania synodu archidiecezjalnego. W tej zapowiedzi arcybiskup wspominał, że już apostołowie pouczali słowem i przykładem o obowiązku uroczystego odbywania soborów, na których rozstrzygali ważne sprawy dla Kościoła. Ich następcy biskupi kierowali się tym wzorem, dlatego zwoływali również sobory powszechne, częściej synody prowincjalne czy

³⁴ S. Szydelski, dz.cyt., s. 169–171. S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 167–464. S. Wysocki, *Krótką wiadomość...*, s. 13–24. S. Szurek, *Ustawy synodów lwowskich...*, s. 7–5.

³⁵ J. Krętosz, dz.cyt., s. 128.

³⁶ S. Szurek, *Ustawy synodów lwowskich...*, s. 4.

³⁷ *Synodus Dioecesis Leopoliensis Sub Celsissimo, ac Reverendissimo Domino, Domino Venceslao Hieronymo De Boguslavice Sierakowski Dei et Apostolicae Sedis Gratia Archiepiscopo Metropolitano Leopoliensi. Anno Domini 1765. Dieb. 9 XX. XXI et XXII Maji. In Ecclesia Metropolitana Leopoliensi Celebrata. Leopoli Typis S. R. M. Academicis, Anno Domini 1765.* Por. S. Tymosz, *Synod archidiecezji lwowskiej...*, dz.cyt., s. 61. J. Krętosz, dz.cyt., s. 129. W. Urban, dz.cyt., s. 29.

³⁸ S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 160.

³⁹ Tamże, s. 159.

diecezjalne. Arcybiskup powołał się na Sobór Trydencki, który postanowił, aby synody diecezjalne były zwoływane co roku i poprzez ich dekryty odnawiano dyscyplinę kleru, zapobiegano rodzącym się codziennym problemom, reformowano obyczaje wiernych oraz wprowadzano w życie to, co okazuje się korzystne i pożyteczne do życia religijnego duchownych i świeckich. Usprawiedliwiając sytuację, arcybiskup stwierdził, że w archidiecezji zaniedbano odbywania synodów wskutek niesprzyjających okoliczności, złego stanu zdrowia pasterzy, jak też nadmiaru innych zajęć czy krótkiego pobytu pasterzy na stolicy arcybiskupiej. Z powodu trudnej sytuacji w archidiecezji synod został jednak przełożony. Arcybiskup W.H. Sierakowski wydał kolejny okólnik 11 lutego 1765 r. z Obroszyna i wezwał w nim duchowieństwo archidiecezji na synod archidiecezjalny, zaplanowany na 20 maja 1765 r. we Lwowie⁴⁰.

Synod archidiecezjalny rozpoczął się 20 maja 1765 r. w kościele archikatedralnym pw. Najświętszej Maryi Panny we Lwowie. W dostępnych dokumentach synodalnych nie ma żadnej imiennej wzmianki o uczestnikach biorących czynny udział w obradach. Ogólnie wiadomo, że w sesjach synodalnych uczestniczyło 140 duchownych, oprócz arcybiskupa i biskupów lwowskich oraz wielu zakonników, osoby mające niższe święcenia i wierni świeccy. Zostali oni dopuszczeni tylko do słuchania nauki synodalnej⁴¹. Po mszy św. odprawionej przez arcybiskupa synod otworzył szambelan Łukasz Godurowski, który wyjaśnił znaczenie i cel zgromadzenia, podał rys historyczny dziejów archidiecezji i wspomniął o poprzednich synodach oraz trudnościach w częstym ich odprawianiu, spowodowanych niepokojem i zagrożeniami wojennymi. Przedstawił sylwetkę arcybiskupa metropolity, którego roztropność i gorliwość porównał do gorliwości apostołów św. św. Piotra i Pawła. Mówił on o wielkim uznaniu arcybiskupa wśród duchowieństwa i wiernych oraz o jego pracy w poprzednich diecezjach. Po tym przemówieniu abp W.H. Sierakowski wezwał wszystkich do złożenia wyznania wiary⁴².

Prawodawca kościelny podzielił statuty synodalne na trzy części, według treści trzydniowych sesji synodalnych. Ustawy synodalne były rozbudowane i zawierały problematykę odnoszącą się do reform lwowskiej archidiecezji⁴³. Sesja pierwsza synodu składała się z dwóch rozdziałów. Pierwszy zawierał wyznanie wiary według formuły Soboru Trydenckiego. Rozdział drugi był powtórzeniem listu pasterskiego abpa W.H. Sierakowskiego wydanego 17 maja 1761 r., który składał się z 21 artykułów⁴⁴. Zawierał on treści odnoszące się do życia i posługi kapłanów, głoszenia słowa Bożego, nauki chrześcijańskiej i nauki katechizmu, sposobu udzielania sakramentów świętych. W następnych punktach obejmował problematykę związaną z miejscami i czasami świętymi, szkolnictwem, semina-

⁴⁰ S. Tymosz, *Synod archidiecezji lwowskiej...*, s. 62–63.

⁴¹ Tamże, s. 60–70.

⁴² Tamże, s. 71–73.

⁴³ J. Krętosz, dz.cyt., s. 131.

⁴⁴ S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 161.

rium duchownym i szkołami parafialnymi. Zawierał także przepisy dotyczące urzędu dziekana. Ponadto synod podjął kilka decyzji o charakterze administracyjnym. Wśród nich było: powołanie grupy sędziów diecezjalnych, ustanowienie egzaminatorów i określenie ich zadań, erekcja nowych archidiaconatów oraz rozgraniczenie dekanatów i podział parafii katedralnej. Zamieszczone zostały także rozporządzenia dotyczące sporządzania inwentarza dóbr kościelnych, rezydencji i zakazu kumulacji beneficjów, warunków dzierżawy dóbr kościelnych, konieczności sporządzania testamentu oraz zakazu uprawiania lichwy. Do uchwał pierwszej sesji synodu dołączono list papieża Benedykta XIV skierowany do Kościoła w Polsce na temat relacji chrześcijan z wyznawcami religii mojżeszowej⁴⁵.

Druga sesja synodu zajęła się dziesięcioma artykułami. Pierwsze trzy poświęcono nowemu podziałowi administracyjnemu archidiecezji. Następne artykuły zawierały normy zobowiązujące zakonników pełniących funkcje proboszczowskie, aby przed podjęciem pracy duszpasterskiej uzyskali aprobatę ordynariusza, który wcześniej powinien zbadać ich kwalifikacje, oraz przypominały polskie ustawodawstwo partykularne i zbiór Jana Wężyka, na których podstawie zreformowano szkolnictwo na terenie archidiecezji. Ponadto statuty polecały dbanie o rzetelną administrację i uczciwy zarząd dobrami kościelnymi, określały zasady współpracy pomiędzy kapitułą metropolitalną a magistratem lwowskim, omawiały sposób obchodzenia świąt nakazanych i zachowania postów, nakładały karę interdyktu i wzbraniały pogrzebu katolickiego tym, którzy nie przystąpili do Komunii św. wielkanocnej, a także występowały przeciw wyzyskowi wiernych przez kler przy pobieraniu opłat pogrzebowych⁴⁶.

Podczas trzeciej sesji synodu abp W.H. Sierakowski zamianował sędziów diecezjalnych, egzaminatorów synodalnych i ustanowił cenzorów ksiąg religijnych. Dalsze obrady tej sesji poświęcono usprawnieniu funkcjonowania seminarium duchownych, unormowaniu zarządu szpitalem, usprawnieniu funkcjonowania banku pobożnego oraz stworzeniu funduszu *cathedraticum* na potrzeby restauracji katedry lwowskiej i na wydatki arcybiskupa. Statuty trzeciej sesji synodalnej były zarządzeniami administracyjnymi i zapewniały dobre funkcjonowanie dóbr kościelnych⁴⁷.

Na zakończenie synodu abp W.H. Sierakowski w swoich przemówieniach ogłoszonych do kleru i wiernych świeckich zobowiązał ich, aby normy prawne uchwalone na odprawionym synodzie były przestrzegane w całej archidiecezji⁴⁸.

Synod abpa W.H. Sierakowskiego z 1765 r. stanowił ważny etap w procesie urzeczywistnienia reformy trydenckiej w archidiecezji lwowskiej i pozostał trwałym pomnikiem ustawodawstwa partykularnego⁴⁹.

⁴⁵ Tamże, s. 152–156.

⁴⁶ S. Tymosz, *Synod archidiecezji lwowskiej...*, s. 158.

⁴⁷ S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 162.

⁴⁸ S. Tymosz, *Synod archidiecezji lwowskiej...*, s. 84–89.

⁴⁹ J. Krętosz, dz.cyt., s. 129.

Statuty tego synodu wzbogaciły polskie ustawodawstwo synodalne wieloma normami i postanowieniami, porządkując kościelne prawo partykularne z myślą o konkretnych potrzebach archidiecezjalnych. Jakkolwiek w statutach tych istnieją szerokie wywody i liczne powtórzenia, to cały synod określa się jako reformistyczny, ponieważ konsekwentnie podjął, wyjaśniał i precyzyjnie dokonał recepcji uchwał Soboru Trydenckiego w archidiecezji lwowskiej⁵⁰.

3. SYNODY W ARCHIDIECEZJI LWOWSKIEJ XX W.

Z powodu różnych wydarzeń politycznych w archidiecezji lwowskiej nie zwołano żadnego synodu przez 165 lat. W tym czasie podejmowano jednak próbę zwołania synodu prowincjonalnego w 1860 r., ale zamiar ten nie został zrealizowany⁵¹. Dopiero odzyskanie niepodległości w 1918 r., ustalenie nowych granic Polski oraz transformacje ustrojowe, a także ogłoszenie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego 1917 r., stały się inspiracją do zweryfikowania ustawodawstwa synodalnego. Próbę zwołania synodu diecezjalnego podjął abp Józef Bilczewski (1901–1923) i zapowiedział go nawet na rok 1924, ale jego śmierć uniemożliwiła przeprowadzenie tego zamiaru⁵².

Dopiero abp metropolita lwowski Bolesław Twardowski (1923–1944) zwołał synod archidiecezjalny do Lwowa 23–25 września 1930 r.⁵³. Metropolita zapowiedział zwołanie synodu listem pasterskim skierowanym do duchowieństwa całej archidiecezji napisanym w Obroszynie 16 lipca 1930 r.⁵⁴. W liście tym arcybiskup uzasadnił konieczność zwołania synodu po latach niewoli. Wspomniął abpa J. Bilczewskiego, który również pracował nad przygotowaniem synodu diecezjalnego. Arcybiskup zaznaczył, że wzywa na synod biskupa pomocniczego, profesorów i docentów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza, dziekanów i wicedziekanów, proboszczów z miasta Lwowa oraz po jednym proboszczu z każdego dekanatu, członków komisji synodalnych, sekretarzy akcji katolickiej, przedstawicieli katechetów, wikariuszy, kapelanów instytucji dobroczynnych, przełożonych zakonnych z każdego zakonu i kongregacji, które miały domy zakonne w archidiecezji lwowskiej. Wezwani na synod mieli obowiązek osobiście się stawić i w nim uczestniczyć. W następnym liście z 25 sierpnia 1930 r. abp B. Twardowski przedstawił regulamin synodu i zapowiedział porządek obrad⁵⁵. Obrady synodu zostały otwarte dekretem arcybiskupa 23 września 1930 r. i

⁵⁰ W. Urban, dz.cyt., s. 28–29.

⁵¹ *Acta synodu prowincjonalnego lwowskiego w roku 1564...*, s. 11. S. Szurek, *Ustawy synodów lwowskich...*, s. 4.

⁵² S. Szurek, *Ustawy synodów lwowskich...*, s. 4. W. Urban, dz.cyt., s. 30.

⁵³ *Lwowski synod archidiecezjalny R.P.1930*, Lwów 1930.

⁵⁴ Tamże, s. 5.

⁵⁵ Tamże, s. 7.

odbywały się w katedrze lwowskiej pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Korony Polskiej, patronki archidiecezji⁵⁶.

W przemówieniu na rozpoczęcie synodu metropolita lwowski dziękował Panu Bogu, że po 165 latach pozwolił przeprowadzić ten synod. Przypomnił także abpa W.H. Sierakowskiego, który, rozpoczynając swoją pracę w archidiecezji lwowskiej, również zwołał synod, aby przeprowadzić potrzebne reformy⁵⁷. Odwołanie się do wielkich poprzedników: abpa W.H. Sierakowskiego i abpa J. Bilczewskiego wskazywało, że synod ten jest kontynuacją myśli przewodnich i ducha reform rozpoczętych po Soborze Trydenckim oraz recepcji przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. Ponadto, synod lwowski z 1930 r. miał na celu, utworzenie harmonijnej pracy duszpasterskiej i wytyczał zadania ożywienia życia religijnego na przyszłość⁵⁸. Problematyka uchwał synodalnych zawierała szczególnie przepisy prawne, które w znacznym stopniu przyczyniły się do recepcji kanonów kodeksu z 1917 r. i ujednoliciły posługę nauczania, uświęcania i pasterzowania.

Synod archidiecezjalny z 1930 r. wydał 257 statutów zawartych w 47 rozdziałach, niektóre z nich podzielono na paragrafy. Statuty miały obowiązywać od dnia Zesłania Ducha Świętego, tj. od 24 maja 1931 r.

Rozdział pierwszy zawierał postanowienia ogólne. Prawo diecezjalne, które nie sprzeciwiało się przepisom kodeksu prawa kanonicznego i statutom synodalnym, zachowywało moc prawną i nadal obowiązywało. Rozdział drugi poświęcony był duchownym. Rozdział trzeci zawierał przepisy dotyczące działalności kurii archidiecezjalnej. W kolejnych rozdziałach zamieszczono prawa i obowiązki dotyczące dziekanów, przepisy dotyczące administracji parafii, przeprowadzenia corocznych wizytacji, zwoływania kongregacji dekanalnych, opieki nad chorymi kapłanami, sposobu postępowania po śmierci proboszcza, prowadzenia archiwum. Rozdział następny wyczerpująco przedstawiał funkcje i obowiązki proboszczów. Kolejne uchwały synodalne przedstawiały przepisy dotyczące kooperatorów i ich relacji z proboszczem, wskazując na wspólne i odrębne powinności. Dalsze uchwały odnosiły się do osób zakonnych, bractw i stowarzyszeń religijnych oraz obowiązków wiernych. Następne rozdziały regulowały kwestię sakramentów św. w ogólności⁵⁹.

W dalszych rozdziałach uregulowano kwestię dotyczące kościołów, kaplic, ołtarzy, cmentarzy, prowadzenia pogrzebów oraz uchwały o dniach świętych. Ponadto zamieszczono także statuty o służbie Bożej, o czci Najświętszego Sakramentu, o procesjach, o czci świętych, obrazów i relikwii, o paramentach liturgicznych, o ślubach i głoszeniu słowa Bożego. Rozdział kolejny zawierał statuty

⁵⁶ Tamże, *Decretum de Synodo incepta*, s. 19–24.

⁵⁷ Przemówienie J.E. Ks. Metropolity przy otwarciu synodu, dnia 23 września, w: *Lwowski synod archidiecezjalny...*, s. 33–36.

⁵⁸ Tamże, s. 33.

⁵⁹ Tamże, s. 89.

o szkołach, nauczaniu religii, katechetach. Następna część statutów dotyczyła majątku kościelnego i dóbr doczesnych Kościoła. Do poszczególnych uchwał dołączono jeszcze szczegółowy aneks w postaci instrukcji, m.in. o kongregacjach i konferencjach dekanalnych⁶⁰.

Problematyka tego synodu była obszerna, obejmowała nie tylko normy i zasady prawne regulujące administrowanie diecezją, ale także szczegółowe obowiązki kleru i wiernych⁶¹. Nawiązywano w nich do dziedzictwa Soboru Trydencckiego, uchwał wcześniejszych synodów diecezjalnych oraz kodyfikacji M. Trąby, J. Łaskiego, S. Karnkowskiego, J. Wężyka i B. Maciejowskiego, a także do norm Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.

Sytuacja polityczna, w jakiej znalazła się archidiecezja lwowska po II wojnie światowej, uniemożliwiła przeprowadzenie synodu.

Po odzyskaniu niepodległości przez Ukrainę Ojciec Święty Jan Paweł II 16 stycznia 1991 r. restytuował hierarchię Kościoła katolickiego archidiecezji lwowskiej, ustanawiając arcybiskupem metropolitą Mariana Jaworskiego⁶².

Arcybiskup M. Jaworski dostrzegając potrzebę odnowy archidiecezji w duchu Soboru Watykańskiego II (1962–1965), a także dostosowania prawa partykularnego do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. zwołał synod archidiecezjalny do Lwowa, jednocześnie dla archidiecezji lwowskiej i diecezji łuckiej⁶³. Synod został zwołany dekretem abp M. Jaworskiego z 1 stycznia 1995 r. na 16 stycznia 1995 r.⁶⁴.

W czwartą rocznicę reaktywowania hierarchii archidiecezji lwowskiej 16 stycznia 1995 r. abp M. Jaworski otworzył dekretem synod archidiecezjalny⁶⁵. W kazaniu na rozpoczęcie synodu arcybiskup wspominał okres, kiedy zamykano świątynie i pozbawiono je kapłanów, spodziewając się, że nie będzie miał już, kto głosić słowa Bożego. Dostrzegł przy tym wielki znak Boży, że w katedrze lwowskiej wierni i kapłani mogą ponownie mieć swojego pasterza. Przypominał 16 stycznia 1991 r., kiedy Ojciec Święty Jan Paweł II restytuował hierarchię Kościoła katolickiego archidiecezji lwowskiej. Dziękował Panu Bogu za nowe powołania kapłańskie, za posługę sióstr zakonnych, jednocześnie podkreślił wielką rolę wiernych świeckich, którzy zawsze trwają przy kapłanie, pracują i zależy im, aby świątynie same sobą głosiły chwałę Bożą. Następnie wyjaśnił znaczenie synodu diecezjalnego, którego zadaniem jest odbudować to wszystko, co było niszc-

⁶⁰ Tamże, s. 153–228.

⁶¹ W. Wójcik, *Synody polskie w latach 1918–1968 na tle rozwoju ustawodawstwa synodalnego w Polsce*, „Prawo Kanoniczne” 13 (1970), nr 3–4, s. 151.

⁶² <http://wikipedia.org.pl>: Jaworski Marian (ur. 21 VIII 1926 r. we Lwowie) metropolita lwowski obrządku łacińskiego na Ukrainie. Był kapelanem abpa E. Baziaka. Od 24 maja 1984 r. był administratorem apostolskim archidiecezji w Lubaczowie. 16 stycznia 1991 r. mianowany arcybiskupem metropolitą archidiecezji lwowskiej we Lwowie. W 1992 r. został przewodniczącym Konferencji Episkopatu Rzymskokatolickiego Ukrainy.

⁶³ *Statuty duszpasterskiego synodu archidiecezji lwowskiej i diecezji łuckiej*, Lwów 1998.

⁶⁴ Tamże, s. 3.

⁶⁵ Tamże, s. 6.

czone przez wiele lat. Arcybiskup M. Jaworski mówił o potrzebie zwołania synodu, wskazując, że ostatni synod archidiecezjalny odbył się w 1930 r. we Lwowie. Minęło od tego czasu 65 lat i w życiu Kościoła wiele się zmieniło; arcybiskup wskazał przy tym na wielkie wydarzenie w życiu Kościoła, jakim był Sobór Watykański II. Sobór stanowił podstawę do odnowy życia Kościoła w czasach współczesnych szczególnie w zakresie prawa kanonicznego. Synod diecezjalny miał za zadanie odnowić wszystko w duchu Soboru Watykańskiego II, a podjęte uchwały, stanowiące prawo diecezjalne, miały przyczynić się do lepszego życia i stanowić zasadę jedności. Arcybiskup zapowiedział powołanie komisji, które miały pracować nad przedłożonymi projektami synodu oraz dokonać redakcji tych uwag i następnie w uroczystych sesjach poddać głosowaniu schematy synodu. Polecił również księżom proboszczom i dziekanom, aby informowali wiernych o pracach zespołów synodalnych i o dalszym przebiegu działalności synodu. Zapowiedział sesję inauguracyjną synodu, która odbyła się bezpośrednio po Mszy świętej 16 stycznia 1995 r.⁶⁶.

Rozpoczęty synod archidiecezjalny 16 stycznia 1995 r. trwał dwa lata. Łącznie odbyły się 4 sesje robocze synodu: 7 września 1995 r., 20 stycznia 1996 r., 16 czerwca 1996 r. ostatnia sesja 21 stycznia 1997 r., zakończyła synod dekretem abpa M. Jaworskiego⁶⁷.

Arcybiskup Marian Jaworski dekretem promulgującym *Statuty Duszpasterskiego Synodu Archidiecezji Lwowskiej i Diecezji Łuckiej* nakazał, że postanowienia i zarządzenia zawarte w statutach synodalnych z lat 1995–1997 obowiązywać będą po ich publikacji drukiem, od 1 stycznia 1998 r.⁶⁸.

Treść uchwał synodalnych zawarto w 719 statutach, które podzielono na 26 rozdziałów. Cztery pierwsze rozdziały uchwał synodalnych dotyczyły struktury hierarchicznej Kościoła we Lwowie. Rozdział piąty zawierał statuty dotyczące instytutów życia konsekrowanego⁶⁹. Kolejne rozdziały od szóstego do dziesiątego zawierały szczegółowe przepisy dotyczące uczestnictwa świeckich w zbawczej misji Kościoła w archidiecezji i parafii, poruszały problematykę związaną z duszpasterstwem małżeństw i rodzin, duszpasterstwem młodzieży, grup zawodowych, chorych, starszych, samotnych, niepełnosprawnych, duszpasterstwem trzeźwości i turystycznym⁷⁰.

Następne rozdziały odnosiły się do posługi nauczania słowa Bożego, katechizacji i środków społecznego przekazu. W dalszych rozdziałach synod zajął się sprawami misji, ekumenizmu, i stanowiskiem archidiecezji wobec ateizmu, laicyzacji i obojętności religijnej⁷¹. Kolejny rozdział został poświęcony sakramentom

⁶⁶ Tamże, s. 7–9.

⁶⁷ Tamże, s. 13.

⁶⁸ Tamże, s. 14.

⁶⁹ Tamże, s. 58–66.

⁷⁰ Tamże, s. 67–118.

⁷¹ Tamże, s. 118–153.

świętym w życiu Kościoła. Statuty zawarte w następnych rozdziałach zostały poświęcone przepisom odnośnie do roku liturgicznego, modlitwie Kościoła, sprawom związanym z pogrzebem chrześcijańskim, a także liturgiczną służbą ołtarza, śpiewem i muzyką sakralną oraz miejscami kultu, sztuce sakralnej i sanktuarium. Przepisy prawne dotyczące dóbr doczesnych w zbawczej misji Kościoła umieszczono w ostatnim rozdziale⁷².

Obszerna problematyka ustaw synodalnych jednoznacznie wskazuje na szczegółowe uporządkowanie prawa partykularnego archidiecezji lwowskiej okresu posoborowego. Ustawy te nie tylko dostarczały aktualnego prawa diecezjalnego dostosowanego do prawa kodeksowego, ale wskazywały szczegółowo na sposób funkcjonowania Kościoła lokalnego w myśl Soboru Watykańskiego II i Kodeksu Prawa Kanonicznego promulgowanego w 1983 r.

4. KONGREGACJE SYNODALNE

Kongregacje synodalne były formą zastępczą lub pośrednią w stosunku do synodów. Odbywały się one pod przewodnictwem ordynariusza, z udziałem dziekanów i kapituły archikatedralnej⁷³. Instytucja ta znana była w Polsce już w pierwszej połowie XVIII w. Jakkolwiek *Congregationes decanorum* nie stanowiły oryginalnego dzieła abpa W.H. Sierakowskiego, gdyż znane były m.in. we Włoszech, Francji, Belgii, to stanowiły wzorzec do zwoływania synodu. W archidiecezji lwowskiej zwołano pierwszą kongregację 22 lutego 1768 r. w Dunajowie. Kongregacja miała zastąpić synod przewidziany prawem co trzy lata⁷⁴. Oprócz arcybiskupa uczestniczyli w niej archidiakoni, delegaci kapituły archikatedralnej i po dwóch duchownych z poszczególnych dekanatów. Na kongregacji ogłoszono list pasterski arcybiskupa, przeczytano ustawodawstwo synodu z 1765 r. i przedstawiono sprawozdanie z sondażu przeprowadzonego w terenie, a dotyczącego realizacji jego postanowień oraz uchwalono 23 rozporządzenia, w niektórych przypadkach uzupełniające uchwały synodalne z 1765 r.⁷⁵. Treść tych postanowień dotyczyła obowiązku wizytacji kanonicznych spoczywających na dziekanach i zorganizowania corocznie kongregacji dziekańskich. Dziekanów zobowiązano do troski o budzenie nowych powołań kapłańskich. Przypomniano im obowiązek wizytacji kaplic prywatnych oraz rezydującego przy nich duchowieństwa. Zobowiązano ich do informowania konfratrów o pogrzebie kapłana, a wszystkich księży pracujących w duszpasterstwie do odprawienia mszy św. w intencji zmarłego. Przypomniano obowiązek prowadzenia ksiąg metrykalnych oraz konieczność przeprowadzenia egzaminu przedślubnego. Zostały również

⁷² Tamże, s. 155–215.

⁷³ S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 164.

⁷⁴ S. Szurek, *Kongregacja synodalna w Dunajowie w 1768 r.*, Lwów 1932, s. 7.

⁷⁵ S. Tymosz, *Recepcja reformy trydenckiej...*, s. 164–165.

wydane szczegółowe normy odnośnie do sakramentu pokuty. Przypomniano również proboszczom obowiązek odprawiania mszy świętej za powierzony sobie lud, oraz obowiązek płacenia *cathedricum*. Zwrócono uwagę na konieczność zakładania na terenie parafii szkół oraz przypomniano obowiązek przyjmowania przez proboszczów przysięgi od zatrudnianych w szpitalach położnych⁷⁶.

Arcybiskup B. Twardowski zwołał kongregację do Lwowa 26 kwietnia 1932 r.⁷⁷. Celem jej było omówienie trudności wynikłych z postanowień synodalnych 1930 r., konieczność autorytatywnego wyjaśnienia nasuwających się wątpliwości oraz uzupełnienie statutów synodalnych⁷⁸. Oprócz arcybiskupa na kongregacji byli obecni, biskup pomocniczy, kanonicy kapituły metropolitalnej, i duchowieństwo. Po modlitwie i przemówieniu arcybiskupa sekretarz przedstawił 198 wniosków, które wpłynęły na kongregację. Wnioski dotyczyły następujących spraw: *Subsydium charitativum* na rzecz chorych i starszych kapłanów, ubioru duchownych, utrzymania kooperatora, urzędzenia wikarówki, bractw i stowarzyszeń religijnych, domów parafialnych, Nabożeństwa do Najświętszego Sakramentu, egzaminu przedślubnego, porządku nabożeństw, inwentarza oraz testamentu duchownych⁷⁹. Zarządzenia kongregacji ułożono w 34 punkty i przypisano do nich odpowiednie statuty synodu archidiecezjalnego z 1930 r. Postanowienia kongregacji były wyjaśnieniem i uzupełnieniem statutów synodalnych abp B. Twardowskiego⁸⁰.

W archidiecezji lwowskiej odnotowuje się tylko dwie kongregacje synodalne. Jedna przeprowadzona przez abpa W.H. Sierakowskiego, a druga za rządów abpa B. Twardowskiego w 1932 r.

ZAKOŃCZENIE

Institucja synodów prowincjalnych i diecezjalnych, zwoływanych przez biskupów, znana jest w Kościele powszechnym od najdawniejszych czasów. W archidiecezji lwowskiej odprawiano synody, aby dokonywać reformy życia religijnego w archidiecezji. W czasie synodów okresu przedtrydenckiego obradowano nad sprawami liturgii, sakramentów św., czystością nauki katolickiej, bieżącymi sprawami społecznymi, szkolnictwem, szpitalnictwem. Korzystano przy tym z uchwał prowincji gnieźnieńskiej.

W okresie potrydenckim nastąpiło ożywienie i znaczny rozwój życia synodalnego. Na pierwszy plan wysunęły się zagadnienia związane z reformacją protestancką i katolicką reformą Kościoła.

⁷⁶ Tamże, s. 164–165, J. Krętosz, dz.cyt., s. 134. S. Szurek, *Kongregacja synodalna...*, s. 1–15.

⁷⁷ *Lwowska kongregacja synodalna R.P.1932*, Lwów 1932, s. 6.

⁷⁸ Tamże, s. 8–9.

⁷⁹ Tamże, s. 10–15.

⁸⁰ Tamże, s. 28.

W tym okresie w archidiecezji lwowskiej zwołano jeden synod prowincjalny lwowski i cztery synody archidiecezjalne. Synod prowincjalny lwowski abpa P. Tarły z 1564 r. dokonał recepcji uchwał Soboru Trydenckiego. Synody archidiecezjalne abpa J.D. Solikowskiego z 1583 i 1593 r. zajęły się m.in. stosunkami z cerkwią ruską i szczegółowymi zasadami udzielania sakramentów, prowadzenia seminariów oraz bardziej rzetelnego wprowadzania w życie postanowień Soboru Trydenckiego. Synod archidiecezjalny abpa S. Grochowskiego z 1641 r. kontynuował reformy poprzednich synodów, rozwiązując bieżące problemy Kościoła partykularnego. Wiele szczegółowych uchwał miało na celu wzmocnienie karności kościelnej duchowieństwa. Synod archidiecezjalny abpa W.H. Sierakowskiego z 1765 r. dotyczył także reform wewnątrz lwowskiej archidiecezji w zakresie administracji i kierowania archidiakonatami. Uchwały tego synodu odnosiły się do konkretnych potrzeb archidiecezjalnych.

W XX w. odbyły się dwa lwowskie synody archidiecezjalne. Synod archidiecezjalny abpa B. Twardowskiego z 1930 r. odwoływał się do poprzednich postanowień synodalnych, miał „utworzyć harmonijną syntezę wspólnej pracy i zamierzeń na przyszłość”⁸¹. Synod archidiecezjalny abpa M. Jaworskiego z 1997 r. dokonał reformy wcześniejszych postanowień i odnowy życia Kościoła w duchu Soboru Watykańskiego II, Kodeksu Prawa Kanonicznego 1983 r. i nauczania Ojca Świętego Jana Pawła II.

W archidiecezji lwowskiej od momentu jej erygowania do czasów współczesnych zwołano w sumie 15 synodów, 6 prowincjalnych i 9 archidiecezjalnych, które przyczyniły się w znacznym stopniu do recepcji prawa powszechnego i uregulowania bieżących potrzeb Kościoła partykularnego metropolii i archidiecezji lwowskiej.

THE SYNODIC ACTIVITY IN THE LVOV ARCHDIOCESE

Summary

The scope of this article is to show synodal activity in the metropolis and the archdiocese of Lvov in three historic periods.

The first part of the article presents the synods of 15th and 16th century, before the Council of Trent, which implemented the Gregorian Reform. The synods also participated in the synodal legislation of the archdiocese of Gniezno.

In the post Trent period, the synods of the archdiocese of Lvov implemented the Tridentine Legislation. The provincial synod of 1564 was the first synod in Poland, which accepted the resolutions of the Council of Trent.

⁸¹ *Przemówienie J.E. Ks. Metropolity przy otwarciu synodu, dnia 23 września, w: Lwowski synod archidiecezjalny..., s. 33–36.*

Two archdiocesan synods were also organized in the 20th century. A synod of 1930 adopted regulations of the Code of Canon Law promulgated in 1917 and an archdiocesan synod of 1997 brought in the legislation of the II Vatican Council and the teachings of the Holy Father John Paul II.

The provincial and archdiocesan synods in large measure contributed to the animation of religious life and the adoption of the universal law in the archdiocese of Lvov.

Nota o Autorze: ks. **MICHAŁ KALETA SDB**, mgr teologii, mgr i licencjat prawa kanonicznego. Od 1989 r., wykładowca prawa kanonicznego w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie. Doktorant Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Instytucie Prawa Kanonicznego, przy katedrze Historii Źródeł Kościelnego Prawa Polskiego. Członek Stowarzyszenia Kanonistów Polskich.

Słowa kluczowe: synody, archidiecezja lwowska